

Данило Рига

ЧЕРНІГІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ЗАПОВІДНИК У 1929-1933 роках: НЕВІДОМІ ДОКУМЕНТИ З ДІЯЛЬНОСТІ

У статті мова йде про нові виявлені документи з історії діяльності Чернігівського державного історико-культурного заповідника в архівних установах м. Києва.

Ключові слова: Чернігівський державний історико-культурний заповідник, наукова та просвітницька діяльність, нові документи.

Історія функціонування Чернігівського державного історико-культурного заповідника впродовж 1929–1933 років являє собою фактично невідому сторінку. До сьогодення часу багато питань щодо заснування, діяльності заповідника в Чернігові були не досліджені. Але архівні установи і зараз зберігають документи, які ще не включені в науковий обіг. Не є винятком матеріали про діяльність Чернігівського державного історико-культурного заповідника. У Центральному державному архіві Вищих органів влади та управління м. Києва (далі ЦДАВО) та Держархіві Київської області (далі ДАКО) були знайдені унікальні документи (звіти про роботу та відрядження, план роботи заповідника, кошторис та інше). Цінний інформаційний матеріал пропонується читачеві. Він висвітлює головні питання функціонування Чернігівського державного історико-культурного заповідника на початку 30-х років ХХ століття.

**Документи з Держархіву Київської області (далі ДАКО)
ф.212, оп.1, спр.16, 90 арк.**

**Протоколи та витяги з протоколів засідань за 1931 р.
Витяг з протоколу № 18.**

арк.11.

Бюро Укр. Комітету Охорони пам'яток культури від 25.XII. 30 р.

Слухали: 1. Про стан Чернігівського держзаповідника та план роботи заповідника на 1931 р. Доп. вчений охоронець Чернігівського Держзаповідника тов. Строкун. В обговоренні брали участь: т. т. Гордєєв, Таранушенко, Дубровський, Тихий, Білецька, Плєскач.

Ухвалили: Вважати стан охорони заповідника порівнюючи за задовільний. План роботи на 31 р. в цілому прийняти. Констатувати такі недоліки в праці заповідника:

1. Відсутність зв'язку з місцевими організаціями, ув'язки роботи з громадськими та культурними організаціями.
2. План на 1931 р. визнати лише за перспективний, на один 1931 р., не реальний.

© Рига Данило В'ячеславович – молодший науковий співробітник Національного архітектурно-історичного заповідника «Чернігів стародавній».

3. Визнати за потрібне: а) зняти з доповідного плану дослідчі та інші роботи, що належать провести за окремими завданнями та окремими організаціями; б) розробити конкретні пропозиції про реальний календарний план роботи заповідника на 31 р. Доручити це комісії з т. т. Строкуна, Тихого, Таранушенка і Гордеева. Поставити плян на обговорення місцевих організацій і подати на затвердження УКОПК 15/1 – 31 р.

ДАКО
ф.212, оп.1, спр.16, 90 арк.

Протоколи та витяги з протоколів засідань за 1931 р.
Витяг з протоколу № 18.
Бюро Укр. Комітету Охорони пам'яток культури

арк.19.

Просимо Вас бути на черговій нараді Бюро УКОПК 25-го грудня о 9 год. ранку (сектор науки, вул. Артема, 29, кімн 49, 3-й поверх).

Порядок денний:

Про стан Чернігівського Держзаповідника та плян роботи заповідника на 1931 рік (доп. т. Строкун).

Звіти крайових інспектур про роботу 1929-30 року (Одеса, Дніпропетровське).

Про виконання оперплану кварталу жовтень – грудень 1930 р.

Заст. Голови КОПК
Вчений секретар

Дубровський
Тихий

ДАКО
ф.212, оп.1, спр.13, 66 арк.

Кошториси на капітальний ремонт турецької фортеці в м. Камянець-Подільському, Чернігівського Державного заповідника та інших пам'яток культури та матеріали до кошторисів за 1930-31 рр.

арк. 39.

Пояснення до кошторису держзаповідника м. Чернігова

Попередній кошторис, що його склав т. в. о. вченого охоронця т. Вайнштейн М. Г. – вважаю за не дійсний, оскільки його розраховано на підтримку пам'яток держзаповідника в стані консервації.

Нового кошторису складено виходячи з розгортання роботи по держзаповіднику.

Передбачається охоронну роботу спертати на науково-контрольні методи охорони пам'яток, розвинути наукову та науково-дослідчі роботи над пам'ятками та архівними матеріалами. Залучити до їхнього пізнання широкі кола селянства та робітництва, шляхом наочного матеріалу, оформлення даних та розвинення, як найбільш політосвітньої та антирелігійної роботи Держзаповідника. Разом з цим вважаю за найпотрібніше висвітлювати ті заходи, що вживає їх радянська влада в справі охорони та вивчення цих та подібних пам'яток на Україні.

Особливу увагу надаю антирелігійній роботі, а тому остання буде проводитись також і в зв'язку з календарним церковним планом та різними кампаніями Рад. Влади за відповідним оформленням.

Отже, з зазначених причин слід поширити штат Держзаповідника на одного лаборанта та секретаря, та двох технічних службовців, без яких розгорнути роботу буде не можливим.

Держзаповіднику доконче потрібно придбати фотоапарат, що значно скоротить витрати на виготовлення фотознімків приватними особами. Фотографування може проводитись сам вчений охоронець.

Звертається особлива увага УКОПК на доконче потрібне проведення консер-

вації (пофарбування) даху кол. Спаського собору та Лизогубівської церкви (прибудови до Єлицько-Успенської церкви) та тинькування мурів колишньої Єлицько-Успенської церкви, веж Спаського собору, підмурування пілястрів Єлицько-Успенської церкви, а також необхідно обнести асфальтовим поясом на 1 ½ метра навколо мурів Єлицько-Успенської церкви та Спаського собору.

З метою наближення раніш проведених дослідів до пізнання їх широкими масами людності (наука масам) потрібно за відповідним керівництвом професора М. О. Макаренка, відкрити стародавні мури (в трьох місцях) навколо Спаського собору та оформити їх. Натепер по тих місцях, де були пороблені розкопки проф. Макаренком сталися провалля та взагалі з усіх боків до мурів Спаського собору ґрунт трохи похилий, і в дощові дні до мурів стікає вода. Щоб виправити це, потрібно було б возів 300 землі. Відкопавши ці стародавні мури (нащо можна використати даремну силу примусівців), решту ґрунту навколо мурів Спаса можна було б підвищити значно, та направити стік подалі пославши зверху асфальтовим поясом.

Відремонтувати колишній вартний будинок кол. Спаського собору доконче потрібно оскільки у ньому улаштовується вже експозиційна кімната з різних матеріалів за пам'ятки заповідника та перенесено туди канцелярію держзаповідника, а також там знаходиться вартівниця.

У зв'язку з зацікавленістю громадян до троїцьких (нових) та Єлицьких печер та розгортання широкої екскурсійної роботи, потрібно оформити названі печери та захистити їх від руйнації, приходящого елементу – нащо потрібно біля їх виходу зробити присінки з двома дверима.

арк. 39. (об).

Особливу увагу звертаємо на зовнішнє оформлення пам'яток заповідника, аби тим самим спрямувати думки (приходящих глядачів та людності), що скоплюється на майдані Диктатури пролетаріату під час урочистих свят на пам'ятку, що оберігає їхній заповідник як культурно-історичні цінності, чим ліквідуватиметься релігійне почуття від них. Тому за кошторисом вимагаються кошти на виконання певної системи пояснювальних написів, дослідчих та антирелігійних плакатів.

До кошторису внесено також і видання провідника брошури по Держзаповіднику, що вимагає уже низка проведених екскурсій. Вимоги коштів на видання «графітів» також зазначені, досліді над останніми проведе Баран-Бутович С.

Експедиція по Чернігівщині має собі за мету дослідити бувшу територію землеволодінь та пам'ятки, що ще існують і раніше належали до Троїцького і Єлицького монастирів.

**Вчений охоронець
Держзаповідника**

І. Строкун.

ДАКО

ф.212, оп.1, спр.13, 66 арк.

Кошториси на капітальний ремонт турецької фортеці в м. Камянець-Подільському, Чернігівського Державного заповідника та інших пам'яток культури та матеріали до кошторисів за 1930- 31 рр.

арк.35.

Орієнтовний кошторис Чернігівського Державного заповідника на 1930/31 р.

Гл. III. §2. (Адм. господарчі видатки).

А. Канцелярські поштово-телеграфні витрати на канцелярські витрати (придбання паперу, різного приладдя та книжок)	15
На поштово-телеграфні витрати	10
Разом	25

Б. Освітлення, водопостачання і каналізація. Освітлення – лампи в помешканнях вартівців по 1-50 за лампу, щомісяця на рік

Води для вартівців 10-66
Каналізація 3 бочки зливів по 1-05 3-15

Разом 67-81

В. Опалення

Придбання 2-х куб. саж. дров. по 85 крб. 170
Перевезення, різка та колка дров 25

Разом 195

Г. Дрібний ремонт, придбання спецодягу.

Дрібний ремонт 120
Придбання спецодягу для вартівців. 240

Разом 360

Гл. III. §3. (Устаткування)

А. Придбання вітрин для експозиції матеріалів 5 шт. по 60 крб. за шт. 300
Щитів (для 3-х церков) 30 штук по 10 крб. за шт. 300
Підрамників та рам 80 шт. по 3 крб. 240
Столів 6 шт. по 10 крб. за шт. 60
Стільців 15 шт. по 4 крб. за шт. 60

Устаткування контрольно-охоронної лабораторії для охорони пам'яток архітектури та інше

Придбання 6 термометрів по 10 крб. за шт. 60
2 гігрометрів по 350 крб. за шт. 700
фотоапарату 450
приладу для фотолабораторії 150
рулетки 17-50
готовальні для креслень 120
інше...

Всього 2.607-50

арк.36.

Придбання лупи 18
Придбання різних реставраційних приладів 70
Придбання літератури, що пов'язана з пам'ятками та дослідженням пам'яток (улаштування книгозбірні заповідника) 500

Разом на устаткування 3195-50

Б. Капітальний ремонт.

Консервація т. зв. Спасо-Преображенського собору (ремонт мурів, тинькування та побілка) 2000
Консервація веж т. зв. Спасо-Преображенського собору (тинькування та побілка) 1500
Консервація – закладка цеглою, тинькування та побілка південної частини мурів нартексу 60
Пофарбування даху т. зв. Спасо-Преображенського собору бань і веж 900
1500
Виправка (окантовка) тинькування зондажів, що пороблені при дослідженнях проф. Моргилевського 200
Підмурування пілястрів т. зв. Спасо-Преображенського собору 200
Залиття асфальтовим поясом на 1/2 м завширшки навколо мурів т. зв. Спасо-Преображенського собору 1000
Оформлення закиданих землею стародавніх мурів, що навколо т. зв.

Спасо-Преображенського собору, досліджених при розкопках проф. М. О. Макаренка (очищення їх від землі)	1200
Відремонтування вартівного будинку, що в огорожі	
Спасо-Преображенського собору (тинькування та побілка)	400
Проведення електрики до колишнього вартівного будинку	90
Консервація – тинькування та побілка Спаської дзвіниці	1500
Пофарбування даху Спаської дзвіниці	600
Консервація Успенської церкви і Єлицького монастиря	
Ремонт та побілка мурів всієї церкви	3000
Підмурування пілястрів на зовні Успенської церкви	500
Підмурування півкрусалля в апсиді хрестильні	60
Залиття асфальтовим поясом навколо мурів Успенської церкви	1500
Пофарбування даху церкви Якова Лизогуба (прибудова до Єлицько-Успенської церкви)	400
Тинькування та побілка (зовнішня) мурів Єлицької дзвіниці	1500
Побілка двох внутрішніх приміщень Єлицької дзвіниці	100
Зняття з хрестів з т. зв. Успенської та Троїцької церкви	300
Оформлення Єлецьких та нових Троїцьких печер з антирелігійною метою (прибудування сіней з двома дверима до входу кожної з печер)	200
Консервація (від опадів фарби) 13 ікон XVII ст. Єлицько-Успенської церкви	130
Консервація (від опадів фарби) іконостасу т. зв. Спасо-Преображенського собору (у нижній його частині)	200
Разом на капітальний ремонт по 3 (б).	19040
Разом по §3.	22235-50

Гл. III. §IV.

Науково-оперативні витрати

Розчищення частини мурів т. зв. Спасо-Преображенського собору у південній частині для дослідження стародавнього стінопису	1500
Розчищення мурів північної бані для дослідження стінопису	1500
Замкнення розчищення фресок хрестильні Успенської церкви	1200
Дослідження (фотознімки) графітів хрестильні т. зв. Успенської церкви	200
Пороблення низки «траншей», «зондажів» з метою дослідження площі стародавнього стінопису в т. зв. Спасо-Преображенському соборі	800
арк.37.	
Реставрувати дві ікони «Пішущий ангел» – XV в. та «Покаяння розбійника» з пізнім записом на більш старому письмі – знайдені 19.VII. ц. р. в вежах Спасо-Преображенського собору	700
Зробити дослідження старої та більш пізньої кладки вежі т. зв. Спасо-Преображенського собору	50
Виготовлення та придбання наочного матеріального оформлення наукових даних про пам'ятки заповідника (політосвітня та антирелігійна робота)	
Виготовлення мап:	
Мапу мережі подібних «Заповідників на Україні»	10
торговельних зв'язків між Україною та Західною Європою за XII ст.	25
Мапу політичних меж Чернігівщини за XI-XIII ст.	25
Історичних пам'яток культури на Чернігівщині	25
Історико-культурних місць та пунктів м. Чернігова та його околиць	25

Виготовлення планів:

Єлицько-Успенської церкви та подібних пам'яток романо-візантійського стилю для порівняння	125
---	-----

т. зв. Троїцької церкви	100
системи Троїцького монастирського двору	100
системи Єлицького монастирського двору	100
келійної системи 3 корпусів Троїцького монастиря	100
келійної системи 3 корпусів Єлицького монастиря	100
Виготовлення фотографій:	
4 зовнішніх виглядів на архітектурний ансамбль т. зв. Спаського собору	10
4 зовнішніх виглядів на архітектурний ансамбль т. зв. Єлицько-Успенської церкви	10
12 презнімків з репродукції зразків романо-візантійського стилю	30
Зовнішній вигляд на архітектурний ансамбль Троїцької церкви –	
4 знімки	10
8 знімків загального вигляду та деталей іконостасу Троїцької церкви	20
5 презнімків мурів з розкопів, що їх робив навколо Спасо-Преображенського собору проф. Макаренко М. О.	12-50
18 знімків з монументальних архітектурних пам'яток українського бароко, що в місті Чернігові та окрузі	45
10 фотознімків з репродукції українського бароко	25
30 фотознімків з документів за побут монахів та духівництва Троїцького, Єлицького монастирів	75
10 фотознімків за «чудеса» Єлицької та Троїцької ікони божої матері	25
30 шт. фотопрезнімків з різних військових, цивільних та духовних осіб, що їх історія пов'язала з церквами	75
12 фотознімків з літописів та документів історії пам'яток Держзаповідника	30
Виготовлення малюнків, плакатів, схем, картограм та ін., що ілюструють історію економічних, політичних та культурних зв'язків та вплив на масу через використання колишніх церковних пам'яток Держзаповідника	600
Наочне матеріальне оформлення різних наукових досліджень, що проведені над пам'ятками Держзаповідника	450
Виготовлення ілюстративного матеріалу для відділу історії охорони та наукових досліджень пам'яток	200
Виготовлення 36 плакатів на антирелігійну роботу для зовнішнього оформлення пам'яток	360
Виготовлення 100 шт. антирелігійних гасел по 2 крб.	200
Зовнішнє оформлення пам'яток заповідника різними історичними написами на фанері	300
Виготовлення охоронних написів для пам'яток	100
Видання провідника-брошури по Держзаповіднику м. Чернігова на 2 друкованих аркуша	200
Видання брошури дослідження «графітів» хрестильні Єлицько-Успенської церкви на 2 друкованих аркушах	200
Разом на науково-оперативні витрати по гл. III. §IV	9662-50

Гл. III. §3.(i)

Наукові експедиції

Експедиції з одним учасником на 1 1/2 місяця по Чернігівщині до Серединки, Ладинки та сіл, що лежать по обидва боки річок Мільні та Рудки – володіння кол. Єлицького та Троїцького монастирів, та обстеження Любецько-Антоніївського та Домінського монастирів

600

Разом по 3.(i)

600

**Вчений охоронець
держзаповідника Строкун**

**підпис
/Строкун І. В./**

Документи з Центрального державного архіву Вищих органів влади та управління (далі ЦДАВО).

ф. 166, оп.9, спр. 1483, 165 арк.

Листування з краєвими інспектурами охорони пам'яток культури України та облік, охорону пам'ятників культури та асигнування

арк.68.

УСССР

Народний Комісаріат

Освіти

7/1/ – 31 р.

До вченого охоронця

Чернігівського Держ.

історико-культурного

Заповідника

В справі приєднання до заповідника так званої Борисоглібської пам'ятки XII століття, так званої Катерининської XVII століття і Пятницької XII століття треба попередньо подати до сектору науки: короткий опис пам'яток, їхнє наукове значення, висновки міськради та міських організацій про згоду на передачу будов НКО освіти; плян культоосвітнього використання пам'яток та кошториси на утримання.

Щодо виселення попа Колоскова, то сектор науки звернувся вже до РВК, але відповіді поки немає. Довідайтесь про причини затримки та повідомте сектор науки.

Заст. Зав сектору науки. /Похілевич /

Заст. Гол. Охорон. Пам'яток культури.

/Тихий /

ЦДАВО

ф. 166, оп.9, спр. 1483.

Листування з краєвими інспектурами охорони пам'яток культури України та облік, охорону пам'ятників культури та асигнування

арк.71.

20 /XII/ – 30 р.

До УКОПК НКО

За порядком розгорнення роботи Держзаповідника мається на увазі заснувати на терені кол. Спаського цвинтаря Антірелігійний музейний городок. Для здійснення останнього потрібно прилучити до Заповідника і Борисоглібський собор (пам'ятка XII ст.). Борисо-Глібський собор треба прилучити в незайманому стані так, як він є, натеper з усім внутрішнім устаткуванням та оздобленням. Йому буде надано вигляд монографічного антирелігійного відділу – церкви. Відповідна антирелігійний форма роботи, застосована на монографічних матеріалах церкви, буде правити за найактивнішу методу в антирелігійній роботі.

Натеper, зазначена пам'ятка знаходиться в занедбаному стані. Піп (синодальник) Колосков, що користується з неї, не в змозі підтримувати її в задовільному стані. Відвідує цей собор 5-10 осіб, переважно старе жіноцтво з колишніх людей. Піп Колосков багачко майна цього собору перекрав.

Відвідувачі Держзаповідника висловлюють своє незадоволення з того, що ця пам'ятка досі не передано до заповідника. Тим більше незадоволення ми будемо мати, тепер, коли ця пам'ятка знаходиться між кол. Спаським собором та прибудовою до Спаської дзвіниці, де улаштовується відділ історії Укр. Архітектури та антирелігійний відділ.

Відділ культів та міськрада не перечить проти передачі Борисоглібського собору до Заповідника.

Прошу УКОПК сповістити свої міркування з цього приводу.

У разі коли будівля Борисоглібського собору буде передано до Заповідника, потрібно було б внести до кошториса на 1930/31 рік одного наглядача. Вартового не треба, тому що вартовий Спаса може обслуговувати і Борисоглібський собор.

Разом висловлюю думку, що до заповідника потрібно прилучити і Катерининську церкву. Катерининська церква ось уже два чи три роки стоїть без всякого догляду на замкові. Пятницьку церкву теж слід прилучити. В цей церкві інколи відправляє службу той же Колосков, а взагалі її зачинено.

Відділ культів має в своєму розпорядженні ще кілька зачинених церков, що не мають історичного значення, так що «синодальників» можна пересунути в інші церкви.

Для останніх двох церков вистачило б призначити ще одного вартового до штату на 1930/31 рік. Зазначені церкви було б зараховано до Відділу Української архітектури.

З тих причин, що офіційна комісія по охороні пам'яток культури фактично не існує (Магдінчук виїхав з Чернігова, залишився Вайнштейн та Віленський, які не роблять засідань, і зі слів Вайнштейна така комісія фактично не існує — доглядають за пам'ятками не офіційно, не планово і значить без відповідальності.

Про охорону пам'яток, що поза містом, цілком зрозуміло дбати нікому.
Вчений охоронець Держзаповідника Строкун

ЦДАВО

ф. 166, оп.9, спр. 1483.

Листування з красними інспектурами охорони пам'яток культури України та облік, охорону пам'ятників культури та асигнування

арк.78.

16 /1/ — 31 р. До Київської Крайової Інспектури охорони пам'яток культури
Копія до УКОПИКУ НКО

Сповіджаю, що Райрада безвірників Чернігівщини розпочала кампанію закриття церков м. Чернігова. Між іншими церквами значаться також пам'ятки кол. Борисоглібський собор, кол. П'ятницька церква та кол. Катерининська.

Зі свого боку попереджую Райвик та міськраду Чернігова, що останні пам'ятки перебувають на особливому обліку Укр. Комітету охорони пам'яток культури.

Сповідистив, що данні пам'ятки Держзаповідник має використати для організування відділу Укранхітектури та антирелігійної боротьби прилучивши їх до складу пам'яток держ. Заповідника. Аби попередити будь-які нерозуміння, щодо їхнього використання, прошу вашої підтримки.

Вчений охоронець Держзаповідника
Строкун

ЦДАВО

ф. 166, оп.10, спр. 1382, 53 арк.

Доповідні записки обласних інспектур охорони пам'яток культури та природи та листування з ними про наслідки експедиції по дослідженню історико-революційних пам'яток, обстеження та впорядкування пам'яток культури та з інших питань діяльності інспектур

арк.24-24 зв.

Звіт

за відрядження до м. Чернігова в справі обстеження пам'яток культури К. Е. Антиповича та В. М. Базилевича

5-9 липня 1932 року.

Під час відрядження до м. Чернігова було обстежено стан історико-культурного заповідника (вчений охоронець І. В. Строкун) в його трьох складових частинах:

а) Садиба кол. Спасо-Преображенського собору. В головній будові (XI ст.) не проводиться спостереження щодо вогкості, що сприяє її поширенню; що додаткова експозиція в середині пам'ятки недостатня, має досить випадковий характер і немає необхідних чітких пояснень. В багатьох місцях пам'ятки вміщено написи на бляхах, яких прибито цвяхами до тинку. Так само прибито цвяхами низку плакатів до старовинних ікон іконостасу.

У дзвіниці собору розміщено антирелігійну виставку, яка в певній частині утворює паралелізм антирелігійному відділу музею. Виставка має багато експонатів, але розміщені вони не досить систематично й щодо музейної експозиції досить примі-

тивно (прибиті цвяхами безпосередньо до стіни). В одній з кімнат виставки тимчасово мешкає співробітниця заповідника, внизу розміщено канцелярію заповідника. Поруч з ними знаходиться квартира духівництва Борисо-Глібського собору (XII ст.), який перебуває у віданні релігійної громади. Садиба неупорядкована навколо собору й покрита високою травою. Спроби зробити клумби не дали ще певних наслідків. Деревя навколо собору порубано недавнього часу. Вартового в садибі не має;

б) Садиба кол. Єлицького. З всієї садиби з низкою старовинних та пізніших будов в розпорядженні заповідника перебуває годована церква (XII ст.) та дзвіниця. Дах обох пофарбовано р.1930. В головній церкві вибито багато шибок. Деякі з них забито диком деякі нічим не закриті. Зокрема вибиті шибки в хрещальні, де маються фрески, що може вплинути негативно на їхній стан. Церква пуста й роботи ніякої там немає. Під дзвіницею улаштовано склад бочок, в садибі досить брудно. Справжнім господарем садиби є учбовобудівельний комбінат, який користується всіма будовами, крім головної церкви проводить перебудови та ремонти приміщень без погодження з адміністрацією заповідника;

с). Садиба кол. Троїцького монастиря. В садибі в розпорядженні заповідника перебуває одна церква, колишня трапезна та дзвіниця. Решта будов садиби перебуває в користуванні Поліської зоотехнічної станції. В головній церкві немає ніяких пояснювальних написів або додаткової експозиції, трапезну було зайнято зоотехнічною станцією під склад насіння, без згоди заповідника, й лише недавно звільнено від насіння. Біля дзвіниці зроблено п'ять силосних ям, причому загинув цікавий надгробок Еннка. Низку надгробків пошкоджено, зокрема пошкоджено надгробок байкаря Леоніда Глібова. Нові печери біля заповідника перебувають без догляду з боку адміністрації заповідника й стали притулком для непевних елементів. Садиба Троїцького монастиря має сторожа, який одержує півставки, а саме 13 крб. Директор заповідника досить рідко відвідує цю частину заповідника.

Надгробок на могилі письменника Коцюбинського біля заповідника в задовільному стані, але в місці, де намічено квітник, росте бур'ян, догляду не має.

П'ятницька церква XII ст. перебуває в стані консервації. Необхідно приєднати її до заповідника. Катерининська церква поч. XIII ст. передана під архів. Цікавий іконостас поламано.

Висновки:

1. Вважати за потрібне включити до складу заповідника П'ятницьку церкву XII ст.
2. Вважати за потрібне збільшити експозицію та відповідно перепланувати.
3. Вважати за потрібне завести спостереження температури у всіх об'єктах заповідника.
4. Вважати за неприпустиме прибивання цвяхами плакатів до іконостасу в кол. Спаському соборі.
5. Вважати за неприпустиме перебування представників культу в будові заповідника.
6. Вважати за потрібне більше уваги приділяти господарству заповідника (клумби, паркани тощо).
7. Провести дрібний ремонт (двері, шибки, вікна).
8. Видати серію листівок і брошур для популяризації заповідника.
9. Щодо Єлицького монастиря — вважати за потрібне викликати охоронця т. Строкуну до обл. сектору науки для доповіді про господарський стан будов та використання цієї садиби, стан печер тощо.
10. Організувати додаткову експозицію в кол. Єлицькому монастирі.
11. Вважати за неприпустиме улаштування 5 силосних ям біля дзвіниці, констатувати некультурний стан садиби, як і в кол. Єлицькому монастирі.

12. Приміщення використати для проведення політосвітньої роботи, створивши відповідну експозицію.

13. Заслухати доповідь т. Строкуна в обл. секторі науки.

Київський Обласний інспектор

Охорони пам'яток культури підпис Таранушенко

1. Центральний державний архів Вищих органів влади та управління (далі ЦДАВО), ф. 166, оп.9, спр. 1483, арк 68, 71, 78.

2. ЦДАВО, ф. 166, оп.9, спр. 1382, арк. 24-24 (зв.).

3. Держархів Київської області (далі ДАКО), ф.212, оп.1, спр.16, арк.11,19.

4. ДАКО, ф.212, оп.1, спр.13, арк. 35-37, арк. 39-39 (зв.).

Рига Д. В. Черниговский государственный историко-культурный заповедник в 1929–1933 годах: неизвестные документы по его деятельности

В статье речь идет о новых документах из истории деятельности Черниговского государственного историко-культурного заповедника, обнаруженных в архивных учреждениях г. Киева.

Ключевые слова: Черниговский государственный историко-культурный заповедник, научная и просветительская деятельность, новые документы.

Riga D.V. Chernihiv State Historical and Cultural Reserve in the years 1929-1933, with unidentified documents activities.

In this article we are talking about the new discovered documents on the history of the Chernihiv State Historical-Cultural Reserve archival institutions in the city Kyiv.

Keywords: Chernihiv State Historical-Cultural Reserve, scientific and educational activities, new documents.

